

İDEOLOJİK EDEBİYAT KURAMI AÇISINDAN *TUTSAK* ROMANI*

Hanife ŞAHİN*

Özet: Edebiyatın ideolojik akımların etkisiyle şekillendiği söylenebilir. Terry Eagleton, edebiyatın ideolojik düşünceleri kabul edilebilir hâle getirmek için kullanılan bir araç olduğunu belirtir. İdeolojik edebiyat kuramı, edebiyatın toplumsal ve politik işlevlerini anlamaya çalışır. Emine Işınso, eserlerinde tarihî, toplumsal ve millî temaları işler. *Tutsak* romanında, Ceren ve Tarık'ın hayatları üzerinden Türkiye'nin siyasi ve toplumsal yapısı, toplumsal baskılar, kadın hakları, milliyetçilik ve özgürlük arayışı gibi temalar işlenir. Romanda bireysel, toplumsal ve siyasi tutsaklıkların iç içe geçtiği görülür. İdeolojik çatışmalar, adalet ve ahlaki yozlaşma, aile içindeki tutsaklık, asimilasyon politikaları, cinsellik ve kadına bakış gibi konular da derinlemesine incelenir. Bunun yanında Ceren'in ressam kimliği üzerinden sanata bakış ve sanatçının görevi sorgulanır. Böylece metinde edebiyatın ideolojik mesajlar taşıma gücü ve toplumsal değişim süreçlerine katkısı vurgulanır.

Anahtar Kelimeler: Emine Işınso, *İdeoloji*, *İdeolojik Edebiyat Kuramı*, *Söylem*, *Tutsak*.

The Novel *Tutsak* in Terms of Ideological Literary Theory

Abstract: It can be said that literature is shaped by the influence of ideological movements. Terry Eagleton states that literature is a tool used to make ideological ideas acceptable. Ideological literary theory attempts to understand the social and political functions of literature. Emine Işınso deals with historical, social, and national themes in her works. In her novel *Tutsak*, themes such as the political and social structure of Turkey, social pressures, women's rights, nationalism, and the search for freedom are addressed through the lives of Ceren and Tarık. It is seen that individual, social and political captivity are intertwined in the novel. It also examines in depth ideological conflicts, justice and moral corruption, captivity within the family, assimilation policies, sexuality, and the view of women. Additionally, Ceren's identity as a painter is used to question the perspective on art and the role of the artist. Thus, the carrying power of ideological messages in literature and the contribution of social changes are emphasized.

Key Words: Emine Işınso, *Ideology*, *Ideological Literary Theory*, *Discourse*, *Tutsak*.

Giriş

Edebiyat, insan deneyimlerinin, duygularının ve düşüncelerinin en zengin ifade biçimlerinden biridir. Kelimelerin gücüyle, yazarlar okuyucularını farklı dünyalara, zaman dilimlerine ve içsel yolculuklara taşıyabilirler. Bu bağlamda, edebiyatın yalnızca bir sanat dalı olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve politik bir araç olarak da işlev gördüğü söylenebilir. İdeolojik edebiyat kuramı, bu işlevi anlamak için geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Edebî eserler, yazarların toplumsal konumları, dönemlerinin ideolojik atmosferi ve eserlerdeki ideolojik unsurlar üzerinden değerlendirilir. Bu kuram, edebiyatın toplumsal yapılarla olan ilişkisini derinlemesine analiz etmeyi ve yazarlar ile eserlerin ardındaki toplumsal ve politik bağlamları ortaya çıkarmayı amaçlar. Edebiyatın ideolojik işlevini anlamaya çalışan kuram, edebiyatın toplumsal yapıları nasıl yansıttığını, eleştirdiğini veya desteklediğini inceler ve edebiyatın toplumsal değişim üzerindeki etkilerini vurgular.

1. İdeolojik Edebiyat Kuramına Kısa Bir Bakış

İdeolojik edebiyat kuramı, 20. yüzyılın ortalarından itibaren özellikle Marksist eleştiri çerçevesinde gelişir. Marksist eleştirmenler, edebî eserlerin sınıfsal ilişkilerini ve ideolojik çatışmalarını inceleyerek, edebiyatın toplumsal işlevlerini anlamaya çalışırlar. Edebiyatın sınıfsal yapısı, toplumdaki güç ilişkileriyle doğrudan ilişkilidir. Edebî eserler, belirli bir sınıfın ideolojisini yansıtırken, aynı zamanda diğer sınıfların bakış açılarını da sorgulayabilir. Bu durum, edebiyatın toplumsal değişim üzerindeki etkisini artırır. İdeolojik edebiyat kuramı, edebiyatın yalnızca estetik bir ifade biçimi değil, aynı zamanda toplumsal ve politik bir araç olduğunu savunur.

* Bu çalışma hazırlanmakta olan *Türk Romanında İdeoloji (1971-1980)* adlı tezden üretilmiştir.

** Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Doktora Öğrencisi, s_hanife@outlook.com., ORCID: 0000-0002-2624-2310.

Pierre Macherey, eserin görünen yüzeyinin ötesine geçerek, eseri şekillendiren ve anlamlandıran ideolojik bağlamın olduğunu ifade eder. Eseri mahkûm eden yargıların, esere aynı zamanda ihanet ettiği ve yazarın söyleminin, eseri inşa ederken dönüştürdüğü belirtilir. Edebî eserlerin sadece içerikleriyle değil, ideolojik ve tarihsel bağlamlarıyla da anlaşılması gerektiği, bağlamdan koparıldığında eserin farklı bir değer ve anlam kazanabileceği savunulur (Macherey, 2019: 41, 42). Macherey'nin yaklaşımı, eleştirel söylemin eserin içinde ve dışında bulunan ideolojik unsurları dikkate alarak, eseri daha derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde incelemeye teşvik eder. Bu konuyla ilgili egemen toplumsal yapıların dünya görüşlerini doğrulatmak, meşrulaştırmak ve sürdürmek amacıyla, eğitim ve medya yoluyla dayattıkları ideolojik seçkilerden oluşan kanonlar dikkat çekmektedir (Parla, 2023: 139). Bu kanonlar, kültürel bütünlüğü ve kurulu düzeni garanti altına almayı amaçlar. Böylece, ideolojinin eğitim ve medya aracılığıyla toplumu şekillendirdiği ve belirli dünya görüşlerini dayattığı vurgulanır.

Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* eserinde ideolojinin devletin ideolojik aygıtları (okullar, kiliseler, medya vb.) aracılığıyla nasıl işlendiğini açıklar. İdeolojilerin bireyleri nasıl “özne” hâline getirdiğini ve toplumsal ilişkileri nasıl yeniden ürettiğini ele alır (Althusser, 2010: 94 – 95). Althusser’e göre ideoloji, insanın gerçek dünyayı çarpıtılmış biçimde algılamasıdır ve edebiyat da bir bakıma bu algılamanın yaşantısal izlenimlerini aktarır. Edebiyat, yaşam koşullarımızın bilimsel ve kavramsal bir analizini yapmaz, ancak yaşantıyı edilgin bir biçimde de yansıtmaz. İdeoloji, kişiyi nasıl bir “yanılsama” yumağı içine sararsa, edebiyat da bir “kurmaca” yumağı içine sarar. Edebiyat, biçimsel özellikleriyle her an “kurmacalığını” ilan eder.

Terry Eagleton, “... neyin edebiyat sayılacağına dair ölçütler düpedüz ideolojikti...” (Eagleton, 2014: 31) diyerek ideoloji ve edebiyat arasındaki bağa değinir. Ona göre, edebiyat ve ideolojiyi birbirinden ayrı iki fenomen olarak ele almak gereksizdir. Edebiyat, miras alınan anlamıyla bir ideolojidir ve toplumsal iktidar sorunlarıyla sıkı ilişkilere sahiptir (Eagleton, 2014: 36). Edebiyatın ideolojik yapıların bir parçası olarak toplumsal güç dinamikleriyle iç içe geçtiği ve toplumsal iktidar ilişkilerini dikkate alarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanır. Edebiyat ideolojik düşünceleri daha kabul edilebilir hâle getirmek için kullanılan bir araçtır ve toplumsal ideolojiler edebî eserler aracılığıyla daha geniş kitlelere aktarılabilir.

Eagleton, toplumsal ideolojilerin bazı anlamları ayrıcalıklı bir konuma yükselttiği ve diğer anlamların etrafında dönmeye zorlanan merkezler hâline getirdiğini söyler. Ona göre ideoloji, açık seçik bir öğretiler kümesinden daha incelikli, bilinçdışı ve yaygındır (Eagleton 2014: 142, 181). İdeoloji, bireyin toplumla ilişkisini “yaşadığı” ortam, toplumsal yapıya bağlayan göstergeler ve toplumsal pratikler aracılığıyla şekillenir. Bu göstergeler ve pratikler, bireye tutarlı bir amaç ve kimlik duygusu verir. Bu nedenle, ideoloji, bireyin toplum içindeki konumunu ve kimliğini anlamlandırmasında önemli bir rol oynar. Joseph Hillis Miller’e göre ise edebî metinlerin her zaman güçlü bir eleştirel işlevi vardır. Bu metinler, baskıcı ideolojilere meydan okuyabilir ya da onları destekleyebilir (Miller, 2021: 122). Edebiyatın, toplumsal ve ideolojik yapıların eleştirilmesi veya desteklenmesinde önemli bir rol oynadığı vurgulanır. Bu bağlamda, edebî eserler sadece estetik değerleriyle değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasi eleştirileriyle de değerlendirilmelidir.

Eagleton, Marksist bir edebiyat eleştirmeninin edebiyatın ve ideolojinin sadece ekonomik ilişkilerle açıklanamayacak kadar karmaşık ve çok yönlü olduğunu bilmesi gerektiğini savunur. Edebiyatın ideolojik süreçlerin ve yapının bir yansıması olduğunu düşünürken, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bağlamların da önemini vurgular. Ona göre, edebî eserler sadece yazarın bilinçli düşüncelerini değil, bilinçaltındaki ideolojik etkilerini de yansıtır. Böylece, edebiyat, toplumsal ve kültürel dinamiklerin bir ürünü olarak değerlendirilebilir (Eagleton, 2010: 10, 118).

Edebî eserler, ait oldukları toplumun ortak söylemiyle ilişki içindedir. Ancak ortak söylemi yeniden üretiyormuş gibi görünen metinlerle, bu söylemi kökten dönüştüren yapıtlar

arasında belirgin bir fark vardır. Eagleton, bu farkı anlamının, edebî metinlerin ideolojik yapısını değerlendirmede önemli olduğunu belirtir (Eagleton, 2009: 94). Ona göre metinler, ideolojik temsilleri üretirken, bu temsillerin içinde üretildikleri kategorileri yoğun, sıkıştırılmış ve tutarlı biçimde açığa çıkarırlar. Edebî eserlerin ideolojik temsillerinin her zaman yüzeyde görünmediği, bunların görünürlüğünün metnin işleme biçimine ve kategorilerin kendisine bağlı olduğu söylenebilir. Bu noktada edebiyatın değeri ve etkisinin, okuyucunun okuma pratiği ile metinlerin üretildiği ideolojik bağlamla ilişkili olduğunu belirtmek gerekir. Edebiyatın değerinin, okuyucu ve metin arasındaki ideolojik etkileşimle belirlendiğini ifade eder. Bir eserin bizi neden “düşündürdüğü” ve ondan neden “bir şey çıkardığımız” sorusu hem okuyucunun mevcut ideolojik konumuna hem de eserin ürettiği ideolojik bağlama dayanır. Metinlerin değeri, bu iki anın (okuma ve üretim) eklemlenmesiyle oluşur (Eagleton, 2009: 97, 195).

Edebiyat ve ideoloji bağlamında, metinlerin ve söylemlerin doğa ile tarih arasında nasıl bir ilişki kurduğunu incelemek önemlidir. Bazı ideolojiler, tarihsel olayları ve gelişimleri doğal bir süreç olarak sunarak mevcut düzeni ve değerleri meşrulaştırmaya çalışırlar. Bu, ideolojinin doğallaştırma işlevinin bir parçasıdır ve okuyucunun olayları veya durumları sorgulamadan kabul etmesini sağlar. Diğer ideolojiler ise doğanın şekillendirilebilir bir malzeme olduğunu öne sürerek insanların tarihi ve toplumsal düzeni değiştirebileceğini savunurlar. Edebî metinler, bu ideolojik çatışmaları yansıtarak okuyucunun eleştirel düşünmesini sağlar (Eagleton, 2006: 168).

2. Emine Işınsu ve *Tutsak* Romanı

Emine Işınsu (Öksüz), yazar ve şair Halide Nusret Zorlutuna ile Tümgeneral A. Vecihi Zorlutuna'nın kızı olarak edebiyat dünyasında yetişir ve babasının görevinden dolayı Türkiye'nin birçok yerinde bulunarak farklı kesimlerden insanlarla tanışma fırsatı bulur (Kırbiyık, 2024: 1). 1938 yılında Kars'ta doğan Işınsu, eğitim hayatını çeşitli şehir ve okullarda geçirir. Bu deneyimler, eserlerinde hem konuların hem de karakterlerin çeşitliliği ve derinliği olarak yansır. Işınsu, Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olarak, eserlerinde tarihî, toplumsal ve millî temaları işler. Yazarlık kariyerine şiirle başlayan Işınsu, öykü, roman ve tiyatro eserleriyle geniş bir yelpazeye ulaşır. 1981'e kadar sahibi ve yazı işleri müdürü olduğu *Töre* dergisi, milliyetçi – Türkçü bir çizgide yayın yapar (Yalçın, 2010: 527). Romanlarında, “Türkiye dışında (Batı Trakya, Bulgaristan ve Kerkük'te) yaşayan Türklerin sorunlarını, Anadolu'nun İslamlaşmasını, 1970'lerdeki kanlı öğrenci olaylarını ve işçi hareketlerini milliyetçi – ülkücü bir görüşle” (Yalçın, 2010: 527) ele aldığı söylenebilir. 1974 yılında yayımlanan *Sancı*, 1970'lerdeki öğrenci olaylarını ve ideolojik çatışmaları işlediği romanıdır (Necatigil, 2005: 312; Yalçın, 2017: 746). 1971'de yayımlanan *Ak Topraklar* ise, Türk tarihinin önemli figürlerini ve olaylarını şiirsel bir anlatımla okuyucularına sunar. Bu çeşitlilik, yazarın edebî üretimine zenginlik katar ve okuyuculara geniş bir perspektif sunarak edebiyatın gücünü daha derinden hissettirir. Işınsu'nun tarihî ve millî temaları ön plana çıkaran yaklaşımı, okuyucularına derin bir tarih bilinci ve millî değer aşılar (TDE Ansiklopedisi, 1977: 83). Rauf Mutluay, “Malazgirt esinlenmesiyle yazdığı *Ak Topraklar*'da (1971) gerçekçilikten ayrıldığı için” (1973: 471) başarı kazanamadığını ifade eder. Ayrıca romanlarının tezli eser olma kusurlarını taşıdığı belirtilir (Enginün, 2015: 399).

“Kendisini Türk milliyetçisi olarak tanımlayan Emine Işınsu, romanlarında Türkiye ve Türkiye dışındaki Türklerin sosyal, siyasal, kültürel, bireysel değerlerini sıklıkla işler” (Tatlısu, 2024: 27). Işınsu'nun ideolojik ve tarihî olayları edebî bir dille ele alarak, okuyucularına derinlemesine bir bakış sunduğu söylenebilir. *Tutsak* (1973) romanında Irak Türklerinin toplumsal ve siyasal durumunu öne çıkarmanın yanında 1950'lerin Türkiye'sinde görülen “... iç siyasal çekişmeler, askerî darbenin ayak sesleri ve nihayet 27 Mayıs 1960'ta gerçekleştirilen askerî darbe de fonda işlenir” (Bozdoğan, 2008: 95). Işınsu, sanata politika ve

ideoloji karıştırmayı tercih etmediğini belirttiği bir röportajda, yalnızca *Tutsak* ve *Sancı* romanlarında politikaya yer verdiğini ve sonrasında pişman olduğunu dile getirir. Ancak, diğer romanlarında ideolojik ve politik duruşunu kurguladığı kadın karakterler aracılığıyla yansıtır (Çelik, 2020: 8). Bu durum, bir yazarın belirli temalardan bilinçli olarak kaçınmaya çalışsa bile, kişisel inançlarının ve perspektiflerinin eserlerine sızabildiğini gösterir. Başka bir ifadeyle Işınsoy'un yazarlığı için kişisel inançlarının ve ideolojilerinin sanatına sızmasından kaçınamayacak kadar derin ve karmaşık bir yapıda olduğu söylenebilir.

Romanın konusu: Ceren ve Tarık'ın hayatları üzerinden Türkiye'nin siyasi ve toplumsal yapısını ele alan *Tutsak* romanında toplumsal baskılar, kadın hakları, milliyetçilik ve özgürlük arayışı gibi temalar işlenir. Ceren, evliliğinde ve toplumsal baskılar altında sıkışmış bir kadın olarak, kocası Orhan'ın ilgisizliği ve sadakatsizliğiyle mücadele ederken kendi kimliğini ve özgürlüğünü arar. Tarık ise Kerkük'te yaşayan bir Türk milliyetçisi olarak Irak'taki Türklerin hakları için mücadele eder ve bu uğurda hayatını kaybeder. Tarık'ın ölümü, Ceren'in hayatında büyük bir dönüm noktası olur ve Ceren, Tarık'ın mücadelesinden ilham alarak kendi hayatında da özgürlüğü aramaya başlar. Romanda Ceren ve en yakın arkadaşı Selma'nın yaşadığı toplumsal baskılar ve evlilik sorunları ele alınır. Bu karakterler üzerinden kadınların toplumdaki yeri ve karşılaştıkları zorluklar feminist bir bakış açısıyla işlenir. Tarık üzerinden ise Kerkük'teki Türklerin hakları için verdiği mücadele ile milliyetçilik ve bağımsızlık temaları işlenir.

Roman, yozlaşma ve Batılaşma eleştirilerini içerir. Bu temalar ana hikâyenin tamamlayıcı unsurları olarak öne çıkar. Batılı eğitim anlayışına yönelik eleştiriler ve yerli, millî bir sistem arayışı romanın dikkat çeken noktalarındandır. Aynı şekilde, sanatın ideolojik bir araç olarak kullanılması ve sanatçının toplumsal görevleri de metne derinlik kazandırır. Ceren'in ressam kimliği, sanat aracılığıyla toplumsal sorunları dile getirme çabasıyla birleşirken onun bu süreçte kendi kimliği ve özgürlüğüyle ilgili içsel çatışmalar yaşamasına neden olur.

Romanın Türkiye ve Irak'ta geçen olay örgüsü, bu iki ülkede yaşanan olayların karşılıklı etkileşimini gözler önüne serer. Barzani'nin Moskova'dan dönüşüyle tetiklenen çatışmalar, Türkmenlerin yaşadığı acılar ve maruz kaldıkları asimilasyon politikalarıyla birleşirken Ceren'in bireysel özgürlük mücadelesiyle benzerlik taşır. Bu benzerlikler, Ceren'in toplumun dayattığı sınırlamaları sorgulamasına ve kendi hayatında önemli bir değişim yapmasına zemin hazırlar. Ceren, toplumun baskılarına karşı kendi devrimini gerçekleştirerek darbe sabahında Orhan'dan boşanmaya karar verir. Tarık'ın hikâyesinde ise Kerkük Türklerinin yaşadığı baskılar ve tutsaklıklar gözler önüne serilerek özgürlük mücadelesinin farklı bir boyutu ele alınır. Romanda bireylerin ve toplumların özgürlük arayışları ve karşılaştıkları engeller derinlemesine işlenir. Ceren'in ve Tarık'ın yaşadığı tutsaklıklar, onların özgürlük arayışları ve bu yolda verdikleri mücadeleler, romanın ana temasını oluşturur. Bu bağlamda metinde bireysel, toplumsal ve siyasi tutsaklıkların iç içe geçtiği görülmektedir.

3. İdeolojik Edebiyat Kuramına Göre Tematik Bir Çözümleme

3.1. Adaletsizlik ve Ahlaki Yozlaşma:

Necmi ve Tarık, Kerkük'te Barzani yanlıları tarafından saldırıya uğrar. Necmi, Tarık'ı kurtarmak için yerini belli edecek şekilde bağırır ve saldırganları üzerine çeker. Saldırganlar hiç tereddüt etmeden onu öldürürler. Tarık, yaşanan bu vahşeti Ceren'e anlatırken aralarında geçen diyalogda Tarık'ın kanuna olan olumsuz bakışı yer alır:

“- Peki polise falan şikâyet etmediniz mi?

“Kimi, kime şikâyet edeceksin? Belki de vuranlar polisti. Gitseydik, vah vah diyeceklerdi, mutlak buluruz çıkarırız katili, diyeceklerdi. Günlerce ifade diye anamızı

ağlatacaklar, sonunda ya bulamadık diye geçiştirecekler ya da en kuvvetli ihtimal, gözlerine batan bir Türk'ü katil diye yakalayacaklar” (İşinsu, 2021: 122).

Burada Tarık'ın ifadeleri üzerinden yazarın kanuna ve adalet sistemine olan güvensizliği dikkat çekmektedir. Şikâyet edilen kişilerin belki de polis olabileceği düşüncesi, polise duyulan güvensizliği yansıtmaktadır. Ayrıca, polisin durumu geçiştireceği ya da yanlış kişiyi suçlayacağına inanılır. Türklere karşı uygulanan zulme karşı yönetimin ve polislerin hiçbir şey yapmadıkları belirtilir. Buradan da yaşanan kanunsuz fiillerin bilinçli bir hareket olarak gerçekleştiği yorumuna ulaşılır.

Ressamlar Derneği'ne girmeyi isteyen Sevim ve Fatma, Nedim aracılığıyla Ceren'in evine gelir. Sevim'in esmer, çirkin ve hırslı olduğu, yükselmek için zavallılık rolü yaptığı ve bazen rolünü unuttuğu ifade edilir. Fatma ise ince, zarif ancak ikiyüzlü olarak yer alır. İki kızın da yozlaşmış kişiler olduğu görülmektedir. Yükselmek için her şeyi yapabilecek tipte oldukları söylenebilir. Sevim'in derdi sadece yükselmek değil, Türklükle de sorunu vardır. Sevim'in yerli sanat ve kültüre karşı açıkça bir küçümseme sergilediği görülür. Osmanlı sanatını ve mimarisini reddeder ve yerli sanatı Batı sanatına göre yetersiz bulur (İşinsu, 2021: 105). Bu durumu kültürel yozlaşma olarak değerlendirmek mümkündür, çünkü Sevim, yerli olan her şeye karşı bir tiksinti duymakta ve yerli sanatın, mimarinin veya müziğin değerini kabul etmemektedir. Böylece kimliğini ve kültürel mirasını reddedip, Batı'nın etkisi altında kalmaktadır. Bütün bunlar yerel sanatın, geleneklerin ve törelerin alaya alınması, yozlaşmanın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

“...Demokrat Parti'nin zihin muhtevası, aşağı yukarı, memlekette Tanzimatçıların, ıslahat adına açık açık serptikleri ve Halk Partisi'nin de büyük bir çaba sarf ederek yeşertmeye çalıştığı tohumun; yani o öz benliğimizden utanan, kendimizi küçük gören, Batı kültürünü bir şey zannedip de kendi kültürünü, değerlerini hiçe sayan; senin ruhuna, gönlüne hiç uymayan Batı kültürüne hayran, Batı şekilciliğini benimsemeye hevesli, tipik Türk aydını zihin muhtevasının ayınıdır” (İşinsu, 2021: 67).

Bu alıntıda yaşanan yozlaşmanın başlangıcında Tanzimat aydınlarının olduğu ifade edilir. Başka bir ifadeyle bu kötü gidişatın Tanzimat Dönemi'ne dayandığı da söylenebilir. Nasıl ifade edilirse edilsin yozlaşmanın temelinde Batı'yı taklit etme ve bu taklit sırasında kendi değerlerinden utanarak kimliğinden, benliğinden vazgeçme yer almaktadır. 1950'li yıllara gelindiğinde ise bu aşağılık kompleksinin Halk Partisi ile devam ettirildiği, halkın bu hâle gelmesinde en büyük payın aydınların bu zavallıca tutumları olduğu dile getirilir. Bu da aydınların bir görevi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu görevse kendi millî kimliğini inşa etmek ve korumaktır. Diğer türlü hem kendi yozlaşmakta hem de halkın yozlaşmasını hızlandırmaktadır.

“... fikrisabitleri vardı, tek meselesi de Irak Türklerinin istiklaliydi... Sanki Anadolu'nun dertleri tükenmiş de...” (İşinsu, 2021: 57). Tarık üzerinden Türkiye dışındaki Türkler meselesine değinilmektedir. Turan fikrinin gerçekleşmesinin imkânsız bir ideal olduğu ve çabalamanın herhangi bir kazanç sağlamayacağı ifade edilir. Türkiye dışındaki Türk dünyasının özgürlük ve kimlik sorunları, Doktor Şaban Bey'in bu cümlesiyle küçük görülür ve önceliğin Anadolu meselelerine verilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca Doktor Şaban Bey, Demokrat Parti'nin güçlü olduğu zamanlarda partinin savunucusu iken Menderes'e karşı tepkilerin artması üzerine iktidarı eleştirir. Bu da onun güçlüünün yanında olan ve sürekli taraf değiştiren biri olduğu anlamına gelir. Böylece Türklük şuurundan uzaklaştığı ve yozlaştığı söylenebilir.

3.2. Aile Hayatı:

Erkek için evlilik, maddi ihtiyaçları karşılaması gereken ve toplum nezdinden saygın bir konum sağlayan bir kurumdan ibaretken kadın için hayatının tamamını kapsamaktadır. Evlenmeden önce anne ve babasına bağlı olması ve onları memnun etme hissi evlendiğinde

eşini ve çocuklarını memnun etmeye dönüşür. “Toplum bayağılığının en canlı örneği olan evinde, halkın popüler yasaları ile tutsak. Kendine düşünmeyi yasakladı. Kocasına, onun toplumdan aktarma küçük değer yargılarına yapışıp sıkı sıkı... Bir taraftan da asalaklığından iğrendi” (İşınsu, 2021: 26). Yani kişiler değişse de kadının durumu değişmez. Bu yüzden de aile bir tutsaklık olarak görülür; çünkü toplumun dayattığı kurallar kadını ailede bir tutsak hâline getirmektedir. Toplumun kadına yüklediği sorumluluklar, onun kişisel özgürlüklerini ve kendini ifade edebilme hakkını gölgelemektedir.

3.3. Diğer İdeolojilere Yaklaşım:

Türkiye’nin siyasi atmosferinde belirli isimler ve olaylar daima tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda, Feyzioğlu’nun tutumu, dönemin ideolojik gerilimlerini ve toplumsal dinamiklerini yansıtmaları bakımından önemlidir:

“Feyzioğlu’nun öğrencileri kışkırtması hatta onlara sol fikirler aşılama çalışması, yüksek vatan aşkıdan mı sanıyorsunuz? Paşa’nın kuklası olarak vazifesini iyi yapıyor ve memlekete anarşi tohumları serpiyor, bu da planın bir parçası olsa gerek...” (İşınsu, 2021: 63).

Dönemin Türkiye’inde yaşanan siyasi çekişmeler ve gruplaşmaların temelinde sol fikirlerin olduğu ifade edilir. Bu tutumun devam etmesi hâlinde memlekete anarşinin hâkim olacağı ve ülkenin büyük bir zarara uğrayacağını altı çizilir. Paşa yani İsmet İnönü’nün siyasi figür olarak yanlış tutumunun yaşananlara sebep olduğu da söylenilmektedir.

Tarık, Türkler için sol ideolojinin zararlı olduğunu ifade eder. “Kerkük öyle mi ya? Orada Türkler iki düşman arasındadır; Araplar, Barzaniciler ve en önemlisi Türk’ün bünyesine, töresine tam ters düşen, onun bileklerine ikinci bir tutsak zincirini vuracak olan bir rejimin tehdidi altındadırlar. Can kaygısındadırlar,” diye düşünüyor” (İşınsu 2021: 63).

Sol fikirlerin ne denli zararlı olduğunu altı çizilir. Öyle ki Irak’ta yaşanan vahşetin temelinde sol ideolojiyi benimseyen kişilerin başa geçmiş olmaları yatmaktadır. Irak’taki durumun hem Arap milliyetçiliğinden hem de sol fikirlerden kaynaklandığı ifade edilir. Her iki görüşün de Türk töresine ters düştüğü belirtilir. Bütün bunlar Kerkük’te benimsenen ideolojilerin Türklük şuurunu yok etmeye çalıştığı ve Türklerin tutsak olduğu anlamına gelmektedir.

Politikanın ideolojik görüşlerin güdümünde olduğu şu paragrafta açıkça görülür:

“Hayır dış politika değil, doğrudan doğruya başımızdakilerin şahsiyetsizliği meselesi. Savaş yılları tabii, memlekette sefalet almış yürümüş... Bunu fırsat bilenler, açıkça faaliyete geçtiler, evet evet açıktan açığa komünizm propagandası yapıyorlardı. Dergileri, gazeteleri vardı, Milli Eğitim Bakanlığı, komünistlerin yuvalandığı bir yer olmuştu... Yücel’in, Türkçü başvekilin ve bilhassa İnönü’nün gerçekleri görmemesine imkân var mıydı? 44 olayları, yenik Almanya karşısında, zamanın galip Rusya’sına şirin görünmek için girişilen bir hareketti, fakat basın da diğer müesseseler de öyle ileri gittiler ki, Rusya’ya kur yapma gösterisi, Türkçülüğe indirilen korkunç bir darbe hâline geldi... İşte o zaman bu zaman, ekilen tohum” (İşınsu, 2021: 64).

II. Dünya Savaşı yıllarında yükselişte olan komünizmin Türkiye üzerindeki etkisi ve siyasetçilerin Rusya ile iyi ilişkiler kurma çabasıyla 44 olayları olarak bilinen Turancılık Davası’nın yaşandığı, milliyetçi söylemi benimseyen kişilerin tabutluk olarak ifade edilen yerlerde işkenceye maruz kaldıkları ve bu yaşananların Türkçülüğe ağır bir darbe indirdiği ifade edilir. Ayrıca basın ve diğer kurumların Rusya’ya şirin görünmek adına komünizm propagandası yaptığı, Milli Eğitim Bakanlığı’nın ise komünistlerin yuvalandığı bir yer hâline geldiği belirtilir. O gün ekilen tohumların yeşerdiği ve romanın yazıldığı tarihe kadar etkisinin devam ettiği söylenebilir.

Komünizmin faaliyete geçtiği coğrafyalarda nasıl bir yıkıma neden olduğu net olarak ifade edilmektedir. Ayrıca Türkiye için sadece komünizm tehlikesi değil masonluk ve Siyonizm’in de etkili olduğu belirtilir. “- Şimdilik komünizm tehlikesi yok sayılır Türkiye’de,

51 tevkifatı onların belini büktü, ancak siyonist hareket...” “Ama Tarık’ı komünistler astılar, Barzani’nin komünist itleri!” (İşinsu 2021: 56).

Bu diyalogda Türkiye’de tevkifat sonrasında komünizmin etkili olmayacağı inancı ileri sürülmektedir. Ancak Irak için Barzani’nin komünist yönetiminde Türk olmaktan gurur duyan kişilerin yakalanıp vahşice öldürüldükleri belirtilir. Bu da komünizmin büyük bir tehlike olarak görüldüğü anlamına gelir çünkü Türklük şuuruyla hareket eden kişiler asılmaktadır. Yazarın komünist hareketleri şiddet ve baskı ile ilişkilendirdiği ve bu ideolojinin tehlikelerine dikkat çekmeyi amaçladığı söylenebilir. Bu nedenle metin boyunca komünizme karşı güçlü bir eleştiri ve komünistlerin gerçekleştirdiği şiddet olaylarına dair duygusal bir tepki bulunmaktadır.

3.4. Dine Bakış:

Dinin gerek bireylerin gerekse toplumların kimliklerini ve hayatlarını şekillendiren önemli unsurlardan biri olduğu söylenebilir. Bu yüzden de tematik incelemelerde dine bakışa yer verilir; çünkü bu tema karakterlerin manevi arayışlarının, inançlarının, ahlaki değerlerinin ve toplumsal normlarının anlaşılmasına yardımcı olunur.

Selma, Orhan’ın dine bakışını “Son derece dindarlaştı ve Tanrı’nın adaletine sığındı, tövbe estağfurullah! El ele diz çöküp tövbe etmemizi buyurdu... Oh... Çok komik. Yaa, bir adam, bu bir saat içinde, bütün bu kılıklara bürünüverdi! Dur bakayım, değişmeyen tek unsur, yalancılıktı galiba. - Sus, yeter artık!” (İşinsu, 2021: 149) cümleleriyle aktarır.

Burada Orhan’ın bir saat içinde farklı kılıklara bürünmesi ve dindarlaşması, dine olan yaklaşımının samimiyetsizliği ve onun yalancılığı ortaya konur. Bu, dinin bazen kişisel çıkarlar ve duygusal manipülasyonlar için kullanıldığını gösterir. “Sen yalvarsana Tanrı’ya! Bizim için, şehitsin, duan kabul edilir. Orhan’ın sevgilisi olmasın, ihtilal olmasın... ‘Olacak,’ diyor Şaban” (İşinsu, 2021: 97) ifadesi ise Ceren’in Tanrı’ya yalvarması ve dua etmesi onun zor zamanlarda dine sığınma eğilimini yansıtır.

“İsmi Muhammet Tarık koydular ve bebeği; sanki bir gün, bu uğursuz antlaşmayı yakıp küllerini havaya savuracak bir kahraman olarak, Tanrı tarafından Kerkük’e gönderilmiş bir elçi saydılar” (İşinsu, 2021: 78) cümlesi Tarık’ın Tanrı tarafından gönderilmiş bir elçi olarak görülmesi, onun idealize edilmesi anlamına gelir. Bu da dinî inançların ve umutların isim üzerinden verilmesi demektir.

3.5. Edebiyat ve Sanatta İdeoloji:

Tarık, Kerkük’teki Türkler için dernek kurmak ister. Derneğin kurulması, yaşanan sıkıntıların TBMM’ye daha hızlı ulaşmasını sağlayacaktır. Böylece hem iktidar hem de muhalefet, bu sıkıntıların giderilmesi için daha etkili faaliyetler yürütebilir. Bu durumun sadece siyasette değil edebiyat ve sanatta da önemli etkiler yaratacağı düşünülür.

“Sanatkârların, eğer haberleri olursa; yalnız Irak’taki Türklerin değil, bütün dünyadaki ‘Tutsak Türklerin’ ıstıraplarını haykıracaklarına emindi. Şiirle, hikâyeyle, resimle, hatta müzikle... Sanatçılar, bu büyük acıyı terennüm edeceklerdi! Türk’ün tarihî macerası içinde çözülüp dağılışı, bir vücudun parçalanışı gibi; kolları, bacakları, beyni ve yüreği ile. Parçaların her biri bir başka toprakta kanıyordu. Bu kanı, cümle Türklerin tek hür memleketinin sanatkârları anlatmayacak da kim anlatacaktı? Yeter ki bilsinler” (İşinsu, 2021: 72).

Edebiyat ve sanatın bir görevi olduğu anlaşılır. Aydınlar yaşananlar karşısında sessiz kalmamalıdır. Acıları ve zulümleri dile getirmeli, Türk kimliğini ve şuurunu ayakta tutmalıdır. Bir ressam olan Ceren, çocukların yaptığı resimleri görür ve durumun hiç de istenilen gibi olmadığını ifade eder:

“Çocuğun elindeki sulu boya resme baktı; yeşil çayır, kırmızı damlı beyaz evler, kuzular, çiçekler. Kocaman bir güneş! “Tanrı’m ne saçmalık! Hangi yalancı dünyanın bir mutlu köşesi, hangi sersem mevsimin sahte yıldızı? Çocuklara telkin edilen şeylere bak!

Pislik!” (İşinsu 2021: 30). Sanat ve edebiyat bir propaganda aracıdır ve iki farklı şekilde kullanılabilir. Biri uyandırmak diğeri uyutmak için. Sanatçının görevi sanatıyla halkı geliştirmek, kültür ve kimliği korumaktır. Bunun dışında bir kullanım uygun görülmez.

Tarık, *Bizim Köy* romanının sol ideolojiyi yansıttığını ve belli gruplarca göklere çıkarıldığını ifade eder ve bu grupta yer alan yazarlar hakkında şunları söyler:

“– Yahu bunlara nasıl yazar deniyor, nasıl övülüyor? Kasıt var bunda Ceren, kasıt. Adam, özü köyünü anlatıyor ha, ne kadar nefret ediyormuş o köyden ki, bir rezilliği ortaya koyar gibi yazmış. Kendi tiksintisini, nefretini, okuyanlara da sıçratmak için yapmış.... Hiç seven bir gözünüz yok mu yahu, şu memleketi severek yazan birisi? Anlatsın dertleri, pisliği, sefaleti, anlatsın; fakat tıpkı kendi evladının derdi gibi, düşmanının değil!” (İşinsu, 2021:131).

Burada, sanata ve Sosyalist Gerçekçi yazarlara yönelik eleştiriler açıkça görülür. İşinsu, Sosyalist Gerçekçi yazarların köy yaşamını ve sorunlarını anlatırken sevgi ve empati yerine nefret ve tiksintiyle yazdıklarını ifade eder. Yazar, köyün sorunlarını anlatmanın önemli olduğunu kabul eder, ancak bunu yaparken memleket sevgisiyle, yani bir ebeveynin çocuğuna duyduğu sevgiyle yapılması gerektiğini savunur. Bir bakıma yazarın sanata ve edebiyata yaklaşımında, ele alınan konuların duygusal bir bağ ve millî bir bakışla işlenmesi gerektiği ifade edilir.

“– Necip Fazıl’ı okur musun?

- Evet, ne olmuş?

Hiç, bu sözler birden onu hatırlattı da bana, büyük günah, büyük Allah, sığınalım... Sığınmak fiili de büyük tabii, bir yerde. Adamın her şeyi büyüktür de... günahı, sevabı, falan filan... sen de işte onun gibi...” (İşinsu, 2021: 148).

Bu cümleler ile İslamcılardan bahsedilmektedir. Selma’nın Orhan için “Yeşil elbisesi ile yeşil pırıltili bir sürüngen gibi şu halıya yayılışı.” ve “Biliyor musun Orhan bu hâlinle tıpkı, tıpkı şişman bir sürüngene benziyorsun?! Kertenkele ya da adını bilemediğim bir, şey işte” (İşinsu, 2021: 148) demesi onun sürekli farklı bir görüşü benimseyip davranışlarını ona göre şekillendirmesine tepkidir. Cümleye Kısakürek’le başlaması, ona karşı da rahatsızlık duyduğu şeklinde yorumlanabilir. Orhan için yeşil bir kertenkele veya ona benzer bir şey diyerek bukalemun gibi şekil değiştirmesi kastedilir. Bu bağlamda, yazarın sol ve İslamcı kimliklerle hareket eden aydınlara yönelik eleştirisinin, ideolojik tutarsızlık ve kimlik değişimlerine dikkat çektiği söylenebilir.

3.6. Eğitim Politikası:

Eğitim sisteminin, millî kimlik ve kültür bakımından yozlaşmış kişilerin Batı’ya yaranma çabalarıyla baltalandığı söylenebilir. Tarih kitaplarının bilinçli olarak Türk tarihiyle ilgili tahrip edildiği görülür. Bu tutumun, bir evladın dünyaya gelişi ve yaşama sebebi olan babasını reddetmesiyle eşdeğer olduğu belirtilir. Buradan da eğitim sisteminin millî kimlik ve kültürün korunması açısından ne kadar kritik bir rol oynadığı yorumuna ulaşılır. Tarihin nasıl anlatıldığına dair bilinçli tercihlerin toplumun kimliğini ve değerlerini nasıl şekillendirdiği ortaya konulmaktadır.

“– Peki iyi niyetliydi, fakat az kaldı, 44’te o da kodesi boyluyordu, tabutluklarda eceli gelmeden ölecekti... O zaman bizim tarih kitaplarımız yalnız Kerkük’teki falan değil, Orta Asya’daki tutsak Türklerden de bahsederdi, koyu bir Moskof düşmanlığı vardı, fakat talih Almanları bırakıp da Ruslardan yana dönünce... Hasan Ali Bey, Maarif kadrosunu solcularla doldurdu. Dil Tarih Fakültesi, Köy Enstitüleri, daha bilmem ne... Sayın Türkçü başvekil, bir açık mektupla durumdan haberdar edilince de kıyamet koptu.” (İşinsu, 2021: 64).

Türkiye’nin siyasi ve ideolojik değişimleri ele alınır. Özellikle, Hasan Âli Yücel döneminde eğitim sistemine sol görüşlü kişilerin dahil edilmesi ve bunun sonucunda yaşanan tepkiler vurgulanır. Bu dönemde, sol ideolojinin eğitimdeki etkileri, geleneksel ve milliyetçi kesimlerde büyük bir rahatsızlık yaratır. Alıntıda sol ideolojinin eğitimdeki etkileri

eleştirilirken, aynı zamanda dönemin siyasi atmosferi ve ideolojik çatışmalar da yansıtılmaktadır. Bu çatışmalar, Türkiye'nin modernleşme sürecinde yaşadığı zorlukları ve farklı ideolojik grupların bu süreçteki rollerini gözler önüne serer.

3.7. İdeolojik Söylem:

Her söylem, belirli bir ideolojik çerçevede anlam kazanır ve o ideolojinin temsilcilerinin dünya görüşlerini yansıtır. Bu tür ideolojik söylemler, tarihsel ve kültürel bağlamlar içinde şekillenir ve genellikle güçlü duygusal ve sembolik anlamlar taşır. “Turancı”, “Türkçü” ve “ülkü” gibi kelimeler Türk milliyetçiliği ve Turancılık ideolojilerini ifade ederken, “bozkurt” ise Türk mitolojisinde ve milliyetçi sembolizmde önemli bir yere sahip olan figürlerdendir. Bozkurt, gücü, cesareti ve yol göstericiliği temsil eder. Ayrıca Masonluk, Siyonizm ve Komünizm karşıtlığı da bu ideolojinin bir parçasıdır. “Kızıl Barzanici” ifadesi ise komünizm yanlılarını tanımlamak için kullanılır ve “kızıl” burada komünizmi temsil eder. Bu tür ifadeler, belirli bir ideolojik duruşu ve dünya görüşünü yansıtır.

“Türk’ün Türk’ten gayri dostu yoktur, hiç aklınızdan çıkarmayasınız...” (İşinsu, 2021: 60) ifadesi Türkçü söylemi yansıtmaktadır. Türk birliğinin oluşturulması gerektiği eserin hemen her bölümünde yer almaktadır. Bu da hâkim ideolojinin milliyetçilik olduğu anlamına gelmektedir.

“- Turancılık bir ülküdür, dedi Tarık, ülkesi olmayan bir millet nasıl yaşar yahut neden yaşar?” (İşinsu, 2021: 65). Tarık, bu ifadeyle ideolojik duruşunu ve savunduğu değerleri açıkça ortaya koyar. Yani Turan birliğini savunduğunu ve bu birliğin bir milletin varoluş sebebi olduğunu vurgular. Böylece karakterlerin milliyetçi ve Türkçü bir ideolojiye sahip oldukları görülür.

“İnşallah oğlum, aslan oğlum, bozkurt oğlum benim. Kerkük’ü düşman elinden kurtaracak olan oğlum benim...” (İşinsu, 2021: 80).

Tarık, babasının gözünde Kerkük’ü düşman elinden kurtaracak bir kahramandır. Babası, Tarık’ın Kerkük’te yaşayan Türklerin özgürleşmesinde önemli bir rol oynayacağına inanır. Ona “bozkurt” diyerek yol gösterici ve önder olacağına olan inancını belirtir. Tarık’ın Barzani taraftarlarınca asılması ve Turan ülkesi uğruna şehit olduğunun ifade edilmesi onun yüceltildiğini gösterir. Ceren’in Tarık’ın sözleri ile bilinçlenmesi ve millî bir kimliğe bürünerek politik ve evliliğin tutsaklıklarından kurtulmaya karar vermesi de onun idealize edildiğini gösterir. Eserin başından sonuna kadar Tarık, fikirleri ve fiilleriyle örnek alınması gereken bir karakter olarak çizilir. Türk birliği ve Turan fikri için dernek kurarak basın aracılığıyla tüm Türk dünyasına ulaşma çabasıdır. Kimlik inşasında önemli bir yere sahiptir ve bu yönüyle idealize edilen Türklük şuuruna sahip gençleri temsil eder.

Romanda feminist söylem de yer alır ve ataerkil toplum kurallarının yansımaları açıkça görülür. Kadının itibarının yalnızca eşiyle ve ailesiyle olacağı inancının yaygın olduğu ifade edilir. Selma gibi bu düzene karşı çıkan kadınlar, toplumun yerleşik algılarına ve normlarına karşı büyük bir mücadele verirler. Boşanmış bir kadın olarak Selma, bireysel özgürlüğünü ve kimliğini savunurken, aynı zamanda toplumun değişmesi gereken algılarına karşı durur. Bu da feminist söylemin Selma üzerinden aktarıldığını gösterir.

Doktor Şaban Bey, ihtilal olması durumunda bundan sadece masonların fayda sağlayacağı, yani böyle bir olayın gerçekleşmesinde Yahudi parmağının olduğunu belirtir. Ayrıca “Canım efendim, Bayar için de Menderes için de mason diyorlar...” (İşinsu, 2021: 56) ve “Şimdilik komünizm tehlikesi yok sayılır Türkiye’de, 51 tevkiyatı onların belini büktü, ancak siyonist hareket...” (İşinsu, 2021: 56) diyerek yönetim hakkındaki görüşlerini açıkça dile getirir. Ceren ise doktorun söylemindeki bu değişimi Menderes hükümetinin güç kaybetmesine ve ihtilal olması durumunda kendinin güç kaybedeceğini düşünmesine bağlar. Bu noktada Şaban Bey’in Yahudiler ve masonlarla ilgili görüşleri, dönemin siyasi

atmosferinde Siyonizm'in bir tehdit olarak algılandığını gösterir. Bu görüşler, o dönemdeki siyasi ve toplumsal endişeleri ve hassasiyetleri ifade eder. Siyonizm, Yahudilerin tarihî topraklarına dönme ve bağımsız bir devlet kurma ideolojisi olarak, Türkçü kesimler tarafından tehdit olarak algılanır.

Orhan iş adamı olduğu için siyasetle ilgilenmemesi gerektiğini belirtir. Ancak Tarık, Orhan'ın bu tutumunu hiç de doğru bulmaz. Çünkü Tarık'a göre Türk olduğunu söylemek siyaset yapmak değil kimliğine sahip çıkmaktır. Orhan ise Turancılık Davası'nı yaşamış bir kuşak olarak temkinli davranmaya çalışır. Bütün bunlar da dönemin ağır şartlarının ülke sınırları içinde ve dışında nasıl şekillendiğini göstermektedir. Kerkük Türkleri tutsak olsalar da Türkiye'deki Türkler de pek farklı değildir. Orada da siyasi bir tutsaklıktan söz edilebilir. Irak'ta Baas Rejimi nedeniyle ileri sürülen Arap milliyetçiliği ve Komünizm ideolojisini benimseyenler tarafından Türk düşmanlığı hat safhadadır. Türkleri ya asimile etmeye ya da katletmeye çalışırlar. Özellikle Türk kimliğini muhafaza eden ve Turan fikrini savunanlar işkencelere maruz kalarak katledilirler. Bütün bunlar metindeki ideolojik çatışmaları ve karakterlerin bu çatışmalardaki rollerini net bir şekilde yansıtır.

3.8. Kadın ve Cinsellik:

Cinsellik teması, insan doğasının temel bir parçası olarak, karakterlerin içsel dünyalarının yanında bireyle ve toplumla olan çatışmalarını yansıtır. Bu sayede karakterlerin arzuları, korkuları ve içsel çatışmaları daha net ortaya konur. *Tutsak* romanında bu tema şöyle yer alır:

“Onun ‘karıcığım’ı, benim ‘canım’ım kadar bayat et kokusunda mı acaba? Benimle sevişirken, benim duyduğumca duyabiliyor mu bu kokuyu? Çarşafın aklığundan utandığı olmuyor mu?” (İşinsu, 2021: 16 – 17). Ceren'in evlilikteki cinsellik ve duygusal bağ konusundaki içsel çatışması ve tiksintisi ifade edilir. Ceren, Orhan'ın ona olan ilgisinin yüzeysel ve samimiyetsiz olduğunu hisseder. “Bayat et kokusu” ve “çarşafın aklığundan utanma” gibi ifadeler, Ceren'in cinsellikten duyduğu rahatsızlığı ve evlilikteki duygusal kopukluğu vurgular. Orhan, sarhoş olup arkadaşlarını eğlendirmek için striptiz yapar. “Bu gece İlk defa striptiz yaptım, değişti” (İşinsu, 2021: 17). Ceren'in bu cümlesi de cinsellik ifadelerindendir.

Erkekler için cinsellik ayrı bir yeredir. “Seks de var mutlak. Orhan'ın anlattığı şeyler... Üff çok çirkin! Bir, iki, üç, dört... on sekiz” (İşinsu, 2021: 58) cümleleriyle cinselliğin erkekler için tuvalete gitmek gibi bir ihtiyaç olduğunu ifade edilmesi, Ceren'in Orhan'ın onu aldattığından şüphelenmesi veya Orhan'ın eşini aldatmasında bir sorun görmemesi de erkeklerin cinselliğe bakışını ortaya koyar. Ceren'in ise eşine sadık kalması ve onun başka kadınlarla birlikte olduğunu düşündüğü için onunla cinsel birliktelikten tiksinişi, kadınların cinselliğe daha duygusal ve bağlılık temelli yaklaştığını gösterir. Bu da cinsiyete göre bakış açısının değiştiği anlamına gelir.

Selma, erkeklerin gözündeki erkek ve kadın algısını feminist bir bakışla ortaya koymaktadır. Selma üzerinden eserde erkekliğin iktidar, kadının da arzu nesnesi olarak görüldüğü yorumuna ulaşılabilir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve erkeklik algısına dair güçlü bir eleştiri sunulur. Selma'nın ironik ve mizahi üslubu, okuyucunun toplumsal normları sorgulamasına ve eleştirel bir bakış açısı geliştirmesine yardımcı olur.

Kadının çocuk bakmak, ev işleriyle ilgilenmek gibi görevleri sıralanır. Ancak kendine ayırabileceği bir zaman yoktur. Ceren'in yaptığı onca şeye rağmen istediği tek şey, yaptıklarının görülüp takdir edilmesidir. Ancak bu isteği hiçbir zaman gerçekleşmez. Eşi tarafından övülme ve aşağılanan Ceren'in durumu, Orhan'ın kendi aşağılık duygusunu Ceren'i aldatarak tatmin etmesiyle daha da kötüleşir. Orhan'ın eşini aldatması şu şekilde verilir:

“Uzun bir süre böyle bozuk geçiyor... Ta ki Orhan karısının başarısını hazmedinceye kadar... Bu hazma da, şüphesiz, randevuevine gidip orada bir iki kadınla yatması yardımcı oluyor; ‘Oh,’ diyor, bir arkadaşına, kendime güvenim geldi yahu!” (İşinsu, 2021: 51). Burada bireyin psikolojik ve toplumsal çatışmaları ele alınır. Orhan’ın karısının başarısını kabullenme süreci, onun kişisel güven eksikliği ve toplumsal normlarla olan çatışması gözler önüne serilir. Orhan, randevuevine gider ve bu deneyimi kendine güven kazanma yöntemi olarak görür. Bu durum, toplumsal normların ve ataerkil bakış açısının etkisiyle, kadına yönelik olumsuz bir algının olduğunu gösterir.

“Ben... Ben müteahhit Orhan Erbilli’nin karısı, Ceren Erbilli. İsme bak! Kayınpederimin babası Erbilli imiş, neyse. İşte bu soyadı, toplum içinde alnıma ak pırıltılar düşürüyor, evli oluşumu belgeliyor çünkü! Namusumu, şerefimi, kadınlık haysiyetimi -daha ne ilave edilebilir?- işte tümünü birden koruyor!” (İşinsu, 2021: 10).

Ceren’in bireysel kimliğinin evlilik ve kocası üzerinden tanımlanması, kadının özerkliğini ve bireyselliğini sınırlayan bir durum olarak verilir. Ceren’in anlatımı, ataerkil toplum düzeninin kadına biçtiği rolü ve bu rol üzerinden elde ettiği saygınlığı ironik bir şekilde eleştirir. Bu, feminizmin de eleştirdiği ve değiştirmeye çalıştığı bir durumdur. Yazar, kadınların bireysel kimliklerinin evlilik ve aile üzerinden değil, kendi değerleri ve yetenekleri üzerinden tanınması gerektiğini savunur.

3.9. Millî Mücadele ve Atatürk:

Millî Mücadele, Türk milletinin bağımsızlık ve özgürlük uğruna verdiği tarihî bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde şekillenen stratejiler ve uygulamalar, Millî Mücadele’nin başarısını belirleyen en önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

“Gazi Paşa olmasaydı Anadolu da tutsaktı, gerçek bu” (İşinsu, 2021: 61) cümlesiyle Anadolu’nun kurtuluşu ve Millî Mücadele ifade edilir. Atatürk, bu kurtuluşun mimarıdır. “Zavallılar, Halk Partisi zihniyeti ile beyinleri yıkanmış zavallılar... Ata’nın sırf bir politik söz olarak sarf ettiği öne sürülen, fakat aksini uyguladığı “Yurtta sulh, cihanda sulh” sloganı ile uyumuş zavallılar” (İşinsu, 2021: 67). Atatürk’ün “Yurtta sulh, cihanda sulh” sözünü bir slogan olarak kullanıp yönetimde olduğu süre boyunca Türk halkının çıkarları doğrultusunda hareket ettiğinin altı çizilmektedir. Ancak onun ölümünden sonra iktidara gelen CHP yöneticilerinin Atatürk’ün bu söylemini çarpıttıkları ve Türklük şuurundan uzak bir istikamette yani Batı yanlısı bir tutumla hareket ettikleri ifade edilmektedir. Bu bağlamda Türkçü milliyetçi bir söylemin benimsendiğini ve Atatürk’ün de aynı çizgide hareket ettiği dile getirilmektedir. Bu duruma örnek olarak “O zaman kralımız, bizim Gazi Paşa’mız olacak değil mi?” “Gazi Paşa, kral değil. O, Turan’a hakan olacak!” (İşinsu, 2021: 79) cümleleri verilebilir. Ayrıca Atatürk’ün kurtarıcı ve Türk birliğini sağlayacak kişi olduğu da ifade edilir.

3.10. Politik Güç ve Devlet Fikri:

İhtilalin ayak sesleri duyulmaktadır. Herkes gizliden veya açıktan ihtilal hakkında konuşur. Kimi Demokrat Parti’nin yerine geçecek kişinin İsmet İnönü olacağını kimi ise ordunun yönetime el koymasına gerektiğini söyler. Her ne söylenirse söylenilsin birleşilen tek nokta Menderes yönetiminin değişmesidir. Ceren’in, Altın Hanım’ın demokrasi ve hürriyet konusundaki beklentilerini eleştirmesi ve kahkahalarla gülmesi metne ironik bir ton katar. Bu ironik tavır, halkın demokrasi ve özgürlük kavramlarını tam olarak anlamadığını ima etmektedir. Öyle ki Ceren’in anneannesinin Meşrutiyet Dönemi’ne dair hatıraları, geçmişte de benzer beklentilerin ve hayal kırıklıklarının yaşandığını gösterir. Bu, tarihsel bir döngüye işaret eder. Başka bir deyişle halkın demokrasi ve özgürlük kavramlarına dair algılarının yüzeysel olduğunu ve bu kavramların tam olarak anlaşılmadığını gösterir. “Demokrasi nedir?” sorusuna verilen “Canının çektiğini yapmaktır” (İşinsu, 2021: 14) cevabı, bu algının bir örneğidir. Yazar, siyasetin bir oyun olduğunu, kandırmacadan başka bir şey olmadığını “Altın

Hanım'ın hürriyeti, anneannemin meşrutiyeti, Adnan Bey'in demokrasisi, hepsi hepsi aynı oyunun parçaları. Tek oyun! Zavallı oyun!" (İşinsu, 2021: 58) cümleleriyle vermektedir. Böylece siyasetin değişmeyen bir yanılsama olduğu ve insanların yarım asırdır kandırıldığı ifade edilmektedir.

Devlet fikri ise bir taraftan Osmanlı diğer taraftan ise binlerce yıllık bir tarih şeklinde verilir. "Altı yüz yıl, dünya hâkimiyetini elinde tutmuş olan Osmanlı idaresinden örnek almak gerekirdi değil mi? Osmanlı'da bir saray, medrese, ordu iş birliği vardı değil mi? Bu ne kadar önemlidir, elbet Osmanlı'nın aklı..." (İşinsu, 2021: 54) gibi cümlelerde Osmanlı'ya bakışın olumlu olduğu görülür. Ayrıca Osmanlı aklı diyerek günümüzdeki devlet aklı kavramı ifade edilmektedir. Bu da devletin bir geleneği olduğu anlamına gelir.

"... Orta Asya'dan bu yana, çeşitli isimlerle hâkimiyetler kurmuş fakat tek olan, bizim olan ruhu izah etmeye çalıştı. Göktürk, Selçuklu, Osmanlı... Türkiye Cumhuriyeti ve irili ufaklı birçok hâkimiyet. Teker teker anlattı, tümünde aynı karakter, aynı töre, aynı kültür. Değişenler yalnız teferruat" (İşinsu, 2021: 107).

Bu kısımda Orhan'ın anlatımı üzerinden devlet fikri ele alınmaktadır. Orhan, Orta Asya'dan başlayarak Göktürk, Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti gibi farklı dönemlerin olduğunu ifade eder. Bu dönemlerde devletin çeşitli isimler ve yönetim şekilleri altında varlığını sürdürdüğü, ancak özünde aynı ruh, töre ve kültürü taşıdığı görülür. Orhan'ın söyledikleriyle Türk devlet geleneğinin sürekliliği ve değişmeyen temel ilkeleri olduğu işaret edilir. Yani Türk devlet anlayışının köklü ve derin bir geçmişe sahip olduğu ve bu anlayışın temellerinin değişmeden kaldığı vurgulanır. Devletin sürekliliği ve istikrarı, kültürel değerlerin korunmasıyla mümkün olmaktadır.

3.11. Türk Düşmanlığına Bağlı Olarak Asimilasyon, Soykırım ve Göç:

"Kayınpederimin babası Erbilli imiş, neyse" (İşinsu, 2021: 10) cümlesinden de anlaşılacağı üzere Orhan'ın dedesi Kerkük'ten "Ak Ülke" (İşinsu, 2021: 71) olarak ifade edilen Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Türklere aittir. Orada yaşayan Türklere karşı uygulanan politika onları göç etmeye mecbur bırakmaktadır. Göç etmeyi ya da asimile olmayı kabul etmeyen Türkler, yaş ve cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin yakalanarak acımasız yöntemlerle katledilmektedir. Bu da Türklük şuurunu bastırmak ve nihayetinde yok etmek için yürütülen bilinçli bir faaliyettir. Bu durumun yöneticilerin istekleri doğrultusunda şekillendiği şu cümlelerle verilir:

"... Kerkük belediye reisliğine, Moskova'da yetiştirilmiş bir Kızıl Barzanici getirilirse olacak tabii! Şimdi yavaş yavaş sarılıyoruz Ceren, önemli mevkilere, kilit noktalarına kendi adamlarını getiriyorlar. Türklerin, ellerinden mevkileri alınıyor, silahları alınıyor. Bizim şehirlere hep komünist Arap ya da Barzanici göçmenler getirilip yerleştiriliyor. Sonra.. Sonra da tabii, bizi topyekûn temizleme faaliyetine girişecekler. Apaçık meydanda. Katliam olacak, hissediyorum, anlatamıyorum" (İşinsu, 2021: 132).

Yaşanan katliama Kerkük yönetiminin sessiz kaldığı ve Türkleri sıkıştırarak yok etmeye çalıştıkları görülmektedir. Topyekûn bir temizlik denilerek soykırım kastedilir. Bunun temelinde ise komünizm ideolojisinin benimsenmesi yer alır. Bu da ideolojilerin kişilerin ve devletlerin faaliyetlerini nasıl yönlendirdiğini gözler önüne sermektedir.

"Eyt, ver elini Turan! Esaslı bir kumandandım ha! Babama sorardım: 'Turan'da herkes bizim evde konuştuğumuz gibi mi konuşacak?' 'Elbette oğlum.' 'Sokaklarda da!' 'Tabii oğlum.' 'Okulda da!' 'Okullarda da...' (İşinsu, 2021: 79). Burada Kerkük'te yaşayan Türklerin asimilasyon sürecine dair önemli ipuçları yer almaktadır. Türklerin sadece evlerinde kendi dillerini kullanabildikleri ve dışarıda, sokaklarda ya da okullarda Türkçe konuşmaktan çekindikleri görülür. Bu da insanların ana dillerini ve kültürlerini kamusal alanlarda kullanmalarını engelleyerek kimliklerini yok etmeyi amaçladıkları anlamına gelmektedir. Turan ideali ifade edilirken, Türklerin dillerini özgürce kullanabilme arzusu dile getirilir. Bu,

asimilasyona karşı bir duruş ve direniştir. Böylece, asimilasyon politikalarının olumsuz etkileriyle mücadele etmenin bir yolu olarak dil ve kültür özgürlüğü vurgulanır.

“Merasimin bitmesine yakın! ‘Hassa Çayı, yazın kurur,’ derdi, 14 Temmuz’da ıslanmıştı mutlak, kıpkırmızı, bizim kanımızla” (İşinsu, 2021: 59). 14 Temmuz 1958 tarihinde Kerkük’te gerçekleşen ihtilalin yıl dönümü kutlamalarına vahşetin gölgesi düşer. 14 Temmuz yaşanan kıyımlar nedeniyle Türk halkı için acı bir gün hâline gelir. Durumun ciddiyetini, Hassa Çayı’nın kırmızı akmasından -Türk kanına bulanmasından- anlamak mümkündür. Bütün bunlar Türklere karşı devlet eliyle desteklenen bir soykırım anlamına gelmektedir.

Sonuç

Romanlar, dönemin politik atmosferini ve toplumsal hareketlerini işlerken bireylerin deneyimlerine de yer verir. Bu eserler, edebiyatın ideolojik mesajlar taşıma ve bu mesajları topluma iletme konusundaki gücünü gösterir. İdeolojik edebiyat kuramı, edebî eserlerin estetik ve sanatsal değerlerinin yanı sıra, toplumsal ve politik işlevlerini değerlendirerek okuyucuların toplumsal değişim ve ideolojik dönüşüm süreçlerini kavramalarına yardımcı olur. Edebiyat, ideolojilerin yayılması ve benimsenmesinde güçlü bir araç olup teorik bilgilerin somut örneklerle desteklenmesini sağlar. Tarih boyunca, edebiyat ve ideoloji arasındaki ilişki çeşitli biçimlerde ele alınır. Edebî eserler, belirli bir ideolojik bakış açısını yansıtırken, aynı zamanda farklı ideolojilere karşı eleştiriler de geliştirebilir. İdeoloji, bireylerin düşünce yapılarını, değerlerini ve inançlarını şekillendiren bir sistem olarak tanımlanabilir. Edebiyat, bu ideolojik yapıların yansıtıldığı ve sorgulandığı bir alan sunar.

Emine İşinsu, Türk edebiyatının önemli kadın yazarlarından biri olarak, Türkiye’nin siyasal ve toplumsal olaylarını milliyetçi-ülkücü bakış açısıyla ustaca işler. Bazı romanlarında milliyetçi gençliğin düşünce ve ideolojik çatışmalarına odaklanarak, dönemin öğrenci olayları ve siyasi görüş ayrılıklarını etkileyici bir şekilde yansıtır. Tarihî temaları başarıyla kullanarak Türk dünyasının sorunlarına ve geçmişte yaşanan olaylara geniş bir perspektif sunar. Eserleri, dönemin sanat ve düşünce dergilerinde geniş yer bulur ve edebiyat hareketlerinin önemli bir parçası olur, okuyucularına dönemin ruhunu anlama imkânı sağlar.

Tutsak romanında Kerkük Türklerinin tutsaklığı, dönemin siyasi tutsaklığı ve kadının tutsaklığı bir arada verilir. Bu da eserde milliyetçi feminist bir tavrın yer aldığını gösterir. Yozlaşma ve Batılaşma, eleştirilen önemli noktalardandır ve Batılı eğitim anlayışının yozlaşmaya neden olduğu savunulur. Yazarın ise yerli ve millî bir sistemin arayışında olduğu görülür. Tanzimatçılarla İnönü ve çevresi aynı zihniyet olarak yorumlanır. Atatürk ise partiden farklı bir yere oturtulur. Sol cenahın onu yeterince anlayamadığına değinilir. Eserde aydının görevi, halkı aydınlatmak, uyandırmak ve geliştirmek olarak ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra edebiyat ve sanat alanında yozlaşan aydınların toplum üzerindeki olumsuz etkilerine de değinilir. Ayrıca ideolojik tutumların tarih üzerindeki etkisi ve eğitim politikasını nasıl şekillendirdiği net olarak verilir. Genel olarak, bu metin Türkçü ve milliyetçi ideolojileri güçlü bir şekilde vurgulayan, üslup bakımından başarılı bir örnek olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- (1977). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler / İsimler / Eserler / Terimler*, C. 1, 1. Baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Althusser, Louis (2010). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, 4. Baskı, (Çev. Alp Tümertekin). İstanbul, İthaki Yayınları.
- Bozdoğan, Ahmet (2008). *Romanda Türkiye Dışındaki Türk Dünyası*, 1. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Çelik, Geran Özdeş (2020). *Adalet Ağaoğlu ve Emine İşinsu Romanlarında Kadınların Bireyselleşme ve Özgürleşme Meselesi*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış YLS Tezi). Ankara.

- Eagleton, Terry (2006). *Kuramdan Sonra*, 2. Baskı, (Çev. Uygur Abacı). İstanbul, Literatür Yayınları.
- Eagleton, Terry (2009). *Eleştiri ve İdeoloji Marksist Edebiyat Teorisi Üzerine Bir Çalışma*, 1. Baskı, (Çev. Savaş Kılıç). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Eagleton, Terry (2010). *Estetiğin İdeolojisi*, 1. Baskı, (Çev. Bülent Gözkân, Hakkı Hünler vd.). İstanbul, Doruk Yayıncılık.
- Eagleton, Terry (2014). *Edebiyat Kuramı Giriş*, 4. Baskı, (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Enginün, İnci (2015). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, 16. Baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Işınsoy, Emine (2021). *Tutsak*, 3. Baskı, İstanbul, Bilge Kültür Sanat.
- Kırbıyık, Dilek (2024). *Emine Işınsoy'un Romanlarında Kadın ve Aile*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış YLS Tezi), Edirne.
- Macherey, Pierre (2019). *Edebi Üretim Teorisi*, 1. Baskı, (Çev. Işık Ergüden). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Miller, Joseph Hillis (2021). *Edebiyatın Teorisi*, 1. Baskı, (Çev. Orhan Tuncay). İstanbul, Ketebe Yayınları.
- Mutluay, Rauf (1973). *100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı (1908 – 1972)*, 1. Baskı, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
- Necatigil, Behçet (2005). *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, 9. Baskı, İstanbul, Varlık Yayınları.
- Parla, Jale (2023). *Edebiyat Yazıları Kuram ve İnceleme*, 1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Tatlısu, Zeynep (2024). *Emine Işınsoy'un Romanlarında Dış Türkler Meselesi*, (Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış YLS Tezi), Erzurum.
- Yalçın, Alemdar (2017). *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946 – 2017*, C. 2, 4. Baskı, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Yalçın, Murat (Editör). (2010). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C. 1, 3. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.